

References

1. Culpeper J. Constructing witches and spells: Speech acts and activity types in Early Modern England / J.Culpeper, E.Semino // Journal of Historical Pragmatics. – 2000. – №1. – P. 97-116. Doi:10.1075/jhp.1.1.08cul.
2. Duranti A. Linguistic Anthropology / A.Duranti. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 398 p.
3. Farah I. The Ethnography of Communication / I.Farah // Encyclopedia of Language and Education. – Vol. 8: Research Methods in Language and Education. – Dordrecht : Kluwe, 1998. – P. 125-127.
4. Jay T. Why We Curse: A Neuro-Psycho-Social Theory of Speech / T. Jay. – Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2000. – 328 p.
5. Kay P. und Kempton W. What is the Sapir-Whorf-hypothesis? / P. Kay, W.Kempton // American Anthropologist. – 1984. – № 86. – P. 65-79.
6. Longman Dictionary of Contemporary English. – Mode of access: <http://www.ldoceonline.com>.
7. Merriam Webster Dictionary. – Mode of access: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/curse>.
8. Sapir E. The status of linguistics as a science / E.Sepir // Language. – 1929. – № 5. – P. 207-214.
9. Saville-Troike M. The Ethnography of Communication: An introduction / M. Saville-Troike. – Oxford : Blackwell Publishing, 2003. – 338 p.
10. Scheper-Hughes N. Parts unknown: undercover ethnography of the organs-trafficking underworld / N. Scheper-Hughes // Ethnography. – 2004. – № 5(1). – P. 2-73.
11. Stephens R. Swearing as a Response to Pain – Effect of Daily Swearing Frequency / R.Stephens, C.Umland // The Journal of Pain. – 2011. – Vol.12. – P. 1274-1281. Doi:10.1016/j.jpain.2011.09.004.
12. Kul'tura i pobut naselelnya Ukrainy / V.I. Naumko ta in. – K. : Lybid', 1993. – 288 s.
13. Pavlovs'ka L. Prahmasemantychnyy analiz verbal'nykh formul pobazhan' v strukturi rytual'noho dyskursu / L.Pavlovs'ka // Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya". Ser. : Filolohichna. – 2013. – Vyp. 38. – S. 104-106.
14. Ukrayins'ki prykazky, prysliv'ya i take inshe. Uklav M. Nomys / Uporyad., prymit. ta vstupna st. M. M. Pazyaka. – K. : Lybid', 1993. – 768 s.
15. Fishbeyn M. Prokl'ony / M. Fishbeyn [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ukrbooks.com/ua/Proklony>.

УДК 008(477)

Вовкун Святослав Васильович
здобувач Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
e-mail: sviat_vovk@ukr.net

П.О.КУЛИШ ПРО МІЖКОНФЕСІЙНІ СТОСУНКИ

У статті на основі дослідження наукових праць П. Куліша висвітлюються міжконфесійні проблеми, що дадо змогу автору дійти таких висновків: релігійні чинники стали підґрунтям всіх конфліктів, які мали місце в історії польського і українського народів XIV-XVII ст. Зокрема, політика польських королів, здача своїх позицій православної церкви після падіння Царгорода, тобто Візантії, гальмування розвитку православної церкви в Україні низьким рівнем освіти, падіння в руїну руської церкви. П. Куліш показує роль і місце братських шкіл в Україні у справі розгортання захисту української культури та освіти, у протистоянні ідеології домініканських та єзуїтських шкіл.

Ключові слова: міжконфесійні стосунки, православне віросповідання, католицизм, Брестська унія, релігійне поневолення, культура, освіта, Магдебурзьке право, братські школи, православна метрополія.

Вовкун Святослав Васильевич, соискатель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусства

П. А. Кулиш о межконфессиональных отношениях

В статье на основе исследования научных трудов П. Кулиша освещаются межконфессиональные проблемы, что позволяет сделать следующие выводы: религиозные факторы стали основой всех конфликтов, которые имели место в истории польского и украинского народов XIV-XVII вв. В частности, политика польских королей, сдача своих позиций православной церковью после падения Царьграда, т.е. Византии, торможение развития православной церкви в Украине низким уровнем образования, падения в руину русской церкви. П. Кулиш показывает роль и место братских школ в Украине в деле развертывания защиты украинской культуры и образования, в противостоянии идеологии доминиканских и иезуитских школ.

Ключевые слова: межконфессиональные отношения, православное вероисповедание, католицизм, Брестская уния, религиозное порабощение, культура, образование, Магдебургское право, братские школы, православная метрополія.

Vovkun Sviatoslav, postgraduate student, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

P.Kulish on Interfaith relations

The article is based on a study of scientific papers Kulish highlights interfaith issues, which enables to reach the following conclusions: that religious factors as the basis of all the conflicts that have occurred in the history of Polish and Ukrainian peoples XIV-XVII centuries. Particular policy of the Polish kings, surrender their positions Orthodox Church after the fall of Constantinople, Byzantium ie, inhibition of the Orthodox Church in Ukraine, low education, fall into ruin

Ruthenian Church. Kulish shows the role and place of communal schools in Ukraine in case of deployment of the protection of Ukrainian culture and education, in opposition to the ideology of Dominican and Jesuit schools.

P. Kulish considerable space devoted to research of interfaith relations in Ukraine, Lithuania and Poland in the fourteenth and seventeenth centuries. In particular, he believed that union with Lithuania, Ukraine held on a mutually beneficial basis and was due to the need to tackle Ukrainian and Lithuanian nations of the Tatar-Mongol oppression.

P. Kulish argued that pagan Lithuanians borrowed from the Ukrainian Orthodox Christian religion, and between the two nations for some time there was no inter-faith issues.

P. Kulish notes that the peaceful development of interfaith relations among the three nations mentioned above ended after the marriage of Queen Yadvyhy Polish and Lithuanian king Jagiello her, that after the so-called Krevsk Union (1385).

P. Kulish tracking process attack on Catholic orthodoxy. Talented Ukrainian gentry of the Orthodox faith, he argued, either in Ukraine or Lithuania or Poland are not claimed to senior positions and bureaucratic space for government agencies, Orthodox young men were forbidden to marry a Catholic.

Research scientific papers Kulish, which highlights interfaith issues, allows to reach such conclusions.

First, P. Kulish somewhat erroneously asserts that most interfaith problems destroyed trusting relationship between the Ukrainian and Polish, has created spiritual enmity between them, opened the way for the power gap previously established cultural and inter-ethnic relations. That is, the researcher believed that it was religious sources as the basis of all the conflicts that have occurred in the history of Polish and Ukrainian peoples of the fourteenth and seventeenth centuries.

Second, inter-confessional relations policies exacerbated the Polish kings, who used the power and authority of the Catholic Church in the struggle for the seizure of the Ukrainian lands and the establishment of regional absolute power.

Thirdly, the Ukrainian Orthodox Church without government support, especially after the fall of Byzantium lost international credibility, in a short time it was deposited in theory people are not prepared to defend their ideology, selfish, prone to drunkenness, non-authoritative among the masses. That is, according to P. Kulish, was based on the fact that the Ukrainian Orthodox Church in the fight against Catholicism became to take the position.

Fourthly, according to P. Kulish, the development of the Orthodox Church in Ukraine hindered widespread illiteracy and poor educational process.

Fifthly, the above-mentioned circumstances, stresses Kulish, prepared to fall into ruin Ruthenian Church and wild Russian society. He believes that salvation came from the introduction of Ukrainian cities (Kyiv, Lviv, etc.). Magdeburg Law, which the XV century. taught artisans citizens to join in craft shops, and people of the Orthodox faith – the church fraternity.

Sixthly, Kulish shows the role and place of communal schools in Ukraine in case of deployment of the protection of Ukrainian culture and education, in opposition to the ideology of Dominican and Jesuit schools.

Keywords: relations between religions, Orthodoxy, Catholicism, Brest union, religious oppression, culture, education, Mahdeburhske law, fraternal schools, Orthodox metropolitan.

П. Куліш значне місце приділяв дослідженню міжконфесійних стосунків в Україні, Литві та Польщі у XIV-XVII ст. Зокрема, він вважав, що об'єднання України з Литвою відбулося на взаємовигідній основі і було зумовлене необхідністю боротьби українського та литовського народів з татаро-монгольським поневоленням. Власне, підкреслює він, литовського князя запросило на українські землі місцеве населення. У творі "Україна" дослідник цей історичний момент зображує так:

"– Ой, князю, кажуть, князю Гедимине! Багато ти земель і кріпких городів звойовав, багато собі слави і честі достав, але не було б тобі лучшої слави, не було б вищої честі, якби тобі біг допоміг древною і преславною Руською землею Україну з-під кормиги татарської слобонити і до свого сильного княжества Литовського приручити... Послухав князь Гедимин, пораховав мудрою головою. І зараз звелів у труби трубити, військо збирати, вози і уюки риштовати, в поход виступати: Одже, ідуть вони не день, не два, не три не чотири, і зострілись над р.Ірп[інь] з татарами. А у татарви багачко було і християнського люду, неволею узброєного против Гедимина. Стали биться тяжко, аж земля стогнала, річка Ірпень гула меж крутими берегами, і самі дерева от жалості до землі приклонялись. А наші, що були з Гедимином, і крикнули тому люду християнському, що неволею примушен був іти з татарськими стягами.

– Ей, братці, кажуть, братці! Охота ж вам дорого нам заступати, погану татарву собою підпирати! Ми з литвинами йдемо не для того, щоб правосл[авні] церкви руйнувати або ваше добро грабовати, а хочемо ми погану татарву з землі християнської прогнати, тяжке ярмо з вашої шиї зложити, волю і свободу люду божому православному дати... . Як тільки почули наші таке слово, то зараз покинули погану татарву собою підпирати, а стали її кругом оступати, своїм рідним браттям православним християнам і литвинам помочі додавати, прокляту татарву і баскаків у пень рубати. Тоді й сталася велика вікторія над татарами на річці Ірпені, тоді й сталась велика радість люду православному по всій Україні. Зараз до Києва з Гедимином князем рушали, у святую Софію вступали, богові молились, спасителю хрестились, поклони до землі клали. А потім князя Гедимина старшим над всією Україною обирали, ключі йому од казни і клейнодів отдавали, порядок і розправу поставить на Вкраїні прохали. То великий князь литовський Гедимин мудрою головою пораховав, ключі од казни і од клейнодів брав, казну і клейноди одмикав, золоту гривню на цепі і палицю судовую з казни виймав, Миндовга князя Голшанського до себе підзивав, йому гривню на шию возлагав, палицю судовую у руки давав, словами промовляв:

От же тобі, Миндовже, гривня золота і палиця судовая з сребра! Будь ти князем і господином над всією Україною, будь моїм намісником в преславному граді Києві, порядок на Вкраїні, суд і розправу удержуй, віру християнську шануй. І вже каже, з сього часу нехай на віки вічної народ український буде під одною державою з народом литовським, як рівний з рівними і вольний з вольними... . Так і сталось

Миндовг князь знову поставив суди і городські, і земські. Знову поставив войти і бурмистри, райці і лавники. Дай же боже, люди промовляли, послі сього великого діла, щасливо проживати, хліба солі вживати, слави і честі народу українському достати" [1, 68-66].

П. Куліш стверджував, що язичники-литвини запозичили в українців християнське православне віросповідання і між цими двома народами певний час не було міжконфесійних проблем.

У працях "Хмельницина", "История воссоединения Руси", "Отпадение Малороссии от Польши" та інших П. Куліш зауважує, що мирний розвиток міжконфесійних стосунків між згаданими вище трьома народами закінчився після шлюбу польської королеви Ядвиги і її литовського короля Ягайла, тобто після так званої Кревської унії (1385 р.). "Ягайло, зробившись Польським королемъ и назвавшись уже Владиславомъ Другимъ, – писав історик у праці "Хмельницина", – забравъ ізъ собою зъ Кракова-столиці бискупів и попівъ Латинськихъ, притягъ великимъ обозомъ додому, у Литву, та й поперехрищувавъ, кого знайшовъ, у католицтво. Хотіли латинські попи й нашу Русь-Українцівъ у свою віру хрестити, такъ наши супротивились, що вони вже й такъ Християни, а послухають ізъ своїми попами патріарха въ Царіграді. Того жъ то й не хотіли католики, щобъ вони до Царіграду, а щобъ до Риму тягнули и папу послухали и папі роківщину у Римъ подавали. Отъ и намовили нового короля свого Владислава Ягайла, щобъ ту литовську та й українську Русь своїми новими королівськими законами притиснувъ" [2, 17]. Розвиваючи цю думку, П. Куліш відслідковує процес наступу католицизму на православ'я. Талановитих українських шляхтичів православного віросповідання, стверджував він, ні в Україні, ні в Литві, ні в Польщі не затверджували на керівні посади та чиновницькі місця в державних установах, православним юнакам забороняли одружуватися з католичками. "Було й таке, – пише історик в "Хмельницині", – що силоміць католики наші церкви замикали, або й грабили, людей побивали, дворян за грецьку віру по темницях держали" [2, 18].

Дослідження наукових праць П. Куліша, у яких висвітлюються міжконфесійні проблеми, дає змогу дійти таких висновків. По-перше, П. Куліш дещо помилково стверджує, що здебільшого міжконфесійні проблеми зруйнували довірливі взаємовідносини між українцями та поляками, породили духовну ворожнечу між ними, відкрили дорогу для силового розриву усталених раніше культурних та міжнаціональних стосунків. Тобто дослідник вважав, що саме релігійні чинники створили підґрунтя всіх конфліктів, які мали місце в історії польського і українського народів XIV-XVII ст. Йому уявлялося, що лише конфлікт католицизму з православ'ям виплекав відпадиння України від Польщі й проклав дорогу до возз'єднання одновірців-росіян та українців. Варто відзначити, що подібну думку сповідували й члени таємної політичної організації в Україні – Кирило-Мефодіївського товариства, зауважуючи, що запровадження в Україні церковної Брестської унії (1596) було вищим щаблем соціального, національного та релігійного поневолення українського народу. Ця думка знайшла своє яскраве відображення в політичній програмі Товариства – "Книгах буття", в якій зазначалося, що за допомогою унії польська шляхта хотіла "зробити з народу дерево або камінь..., а все це для того, щоб народ загубив навіть по-стать людську і тоді зручніше можна його гнобити". Кирило-мефодіївці також зауважували, що унія запроваджувалася не тільки в інтересах польських королів та польських феодалів, а й в інтересах деякої частини українського панства та духовенства, оскільки її прийняття відривало українській шляхті дорогу до рівних із польськими магнатами прав та зміцнення влади над селянами.

По-друге, міжконфесійні відносини загострила політика польських королів, які, починаючи від Казимира IV, одержали "право призначати на єпископства та на нижчі церковні посади" осіб, яким вони довіряли і які вірно їм служили. "Король привласнив право... роздавати церковні землі і призначати на церковні посади, визначати, які хто повинен посідати місця, затверджувати і висвячувати духовні суди... . Ці права закріпили за собою й наступні королі..." [3, 191]. Іншими словами, королі використали силу і авторитет католицької церкви у боротьбі за захоплення українських земель та встановлення у цьому регіоні необмеженої влади.

По-третє, православна церква стала здавати свої позиції "після падіння Царгорода, тобто Візантії". Дуже швидко "грецьке духовенство опустилося до простої обрядності... Грамотність обмежилась майже всюди умінням читати релігійні книжки... Латинські прелати замахнулись на руське церковне майно" [3, 197]. Тобто, українська православна церква без державної підтримки, особливо після падіння Візантії, втратила міжнародний авторитет, за короткий час її осіли люди теоретично не підготовлені до захисту своєї ідеології, корисливі, схильні до п'янства, неавторитетні в середовищі народних мас. Саме це, як стверджує П. Куліш, було в основі того, що українська православна церква у боротьбі з католицизмом стала здавати позиції [3, 199].

По-четверте, на думку П. Куліша, розвиток православної церкви в Україні гальмували повсюдна неписьменність та низький рівень навчального процесу. Освіта в Україні до XVI ст., за його переконаннями, "перебувала незрівнянно нижче польського рівня". До цього часу цей край був "настільки неосвічений, що, за свідченням Стрийківського, знатні литвини та русини для канцелярських послуг відшукували собі людей із Московського царства". П. Куліш щиро вітав появу відомого книгодрукаря Івана Федорова в м. Острозі 1580 р. і "вихід у світ його церковної біблії – першого, надзвичайно важливого кроку до перемоги над примітивним невіглаством нижчих прошарків нашого суспільства" [3, 203].

По-п'яте, згадані вище обставини, підкреслює П. Куліш, підготували падіння в руїну руської церкви та дикорослого руського суспільства. На його думку, спасіння прийшло від запровадження в укра-

їнських містах (Києві, Львові та ін.) Магдебурзького права, яке з XV ст. навчило ремісників-городян об'єднуватися у ремісничі цехи, а людей православного віросповідання – у церковні братства. "Магдебурзьке право... спочатку запроваджувалося на Русі тупо, але потім набуло великого авторитету. Разом з ним набувала розмаху і діяльність братств, проти яких Сигізмунд-Август дозволив запровадити на теренах Польщі орден єзуїтів" [3, 227, 232], якому судилося взяти на себе основну функцію компрометації православ'я, закриття його церковних установ тощо. Єзуїти, латиняни "правильними апрошами підступили до руської церкви, оточили її своїми редутами, своїми траншеями і, маючи за собою все повноправне на Русі, терпеливо чекали торжества свого. Болеслав Хоробрий зі всім військом своїм... не був таким небезпечним для киян, як ці беззбройні і очевидно "безобідні" гості" [4, 317].

По-шосте, П. Куліш показує роль і місце братських шкіл в Україні у справі розгортання захисту української культури та освіти, у протистоянні ідеології домініканських та єзуїтських шкіл. Зокрема, він шанував діяльність братського училища при Богоявленській церкві (заснована 1588 р.), схилив голову перед вчинком Ганни Степанівни Гулевичевої, яка 1615 р. передала згаданій школі "спадкові землі і які були захищені дворянськими правами і вольностями, під школу дітей як дворянських, так і міських, і, зверх того, під готель для духовних подорожників, прихильників православної віри" [4, 335]. Шкодував П. Куліш, що тодішня українська заможна частина населення віддавала своїх дітей до елітних навчальних закладів, "в яких викладання велося на шляхетній польській мові", водночас "братські школи заповнювалися дітьми, яких не було кому утримувати і які жили при школах" [4, 317-318] і потребували досвідчених вчителів.

По-сьоме, підсумовуючи різні відомості, П. Куліш дійшов висновку, що у XIV-XVII ст. "два табори духовних людей, православного і католицького, вступили у боротьбу не на життя, а на смерть посеред пасивного дворянства, слабонавченого сільського духовенства, залежних від панів мас поселення, серед міст, які зберегли видимість автономії і слабоорганізованої козацької вольниці" [4, 333]. В основі цих таборів, на думку дослідника, була невтомна духовна та патріотична діяльність православних церков та монастирів, людей, подібних П. Сагайдачному, Г. Гулевичевій, І. Купинському, В. Острозькому, Г. Ходкевичу, А. Чорторійському та ін.

Зокрема, П. Куліш схвалював діяльність П. Сагайдачного щодо відновлення у Києві православної метрополії, перед якою спасували навіть єзуїти. Він часто повторював, що в особі гетьмана Україна мала справжнього вождя Запорізького Війська. Він зумів зібрати туди найкращі сили українського народу і "підготував майбутніх представників народного права для прийдешньої боротьби з правом польським" [4, 378, 380-381]. П. Куліш також високо цінував П. Конашевича-Сагайдачного за його дипломатичну і військову геніальність, за те, що гетьман примушував польських панів, ігноруючи сеймові декрети проти Запорізького Війська, просити у нього спасіння під Москвою 1618 р. та під Хотиним 1621 р. Дослідник з великою повагою неодноразово підкреслював, що П. Конашевич-Сагайдачний "умів управляти хаотичною масою", що він, "як захисник України і Польщі", не йшов у ніяке порівняння з "героєм руїни Хмельницьким". П. Куліш вважав, що гетьман не тільки "створив козацьку силу, підняв її із занепаду у грізний для України час", а й "підготував злиття Південної Русі з Північною" [4, 385]. На його думку, П. Конашевич-Сагайдачний і Київський митрополит Іов Борецький, дві потужні в історії України постаті виконали відповідальну історичну місію – обопільно підготували ґрунт для зближення Малої Русі з Великою. П. Сагайдачний робив це, "опираючись на козацьку силу", І. Борецький – "на можливості православної церкви" [4, 365].

Література

1. Кирило-Мєфодіївське товариство: В 3 т. – К., 1990. – Т. 1; Т.2.
2. Куліш П. О. Хмельницщина: Історичне оповідання / П.О. Куліш. – СПб., 1861. – 127 с.
3. Куліш П. А. Записки о Южной Руси / П.О. Куліш. – СПб., 1856. – Т.1; Т. 2.
4. Куліш П. А. История воссоединения Руси: В 3 т. / П.О. Куліш.– СПб., 1875. – Т.1; Т.2.

References

1. Kyrylo-Mefodiivske tovarystvo: V 3 t. – K., 1990. – T. 1; T.2.
2. Kulish P. O. Khmelnyshchyna: Istorychne opovidannia / P. O. Kulish. – SPb., 1861. – 127 s.
3. Kulish P. A. Zapiski o Yuzhnoy Rusi / P. O. Kulish. – SPb., 1856. – T.1; T. 2.
4. Kulish P. A. Istoriya vossoedineniya Rusi: V 3 t. / P. O. Kulish. – SPb., 1875. – T.1; T.2.